

La questiun curda oz

Publicaziuns novas sclereschan la dumonda

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ «Ils Curds èn partids tranter quatter stadis: La Siria (1 milliun), l'Irac (4 mil-liuns), l'Iran (8 milions) e la Tinchia (passa 12 milions) (...). Cun la questiun curda, naschida da la ruina da l'Imperi osman, è la regiun vegnida instabla. Quai ha pertutgà ils Curds en dus regards. Empèda strivlas permeables da terren periferic han ins erigì cunfins territorials ermetics che partivan l'etnia curda (...). Questa fascheva pli baud part da la ‘maioritat’ religiosa islamica; [cun la partiziun da l'Imperi osman] è la vegnida ina ‘minoritat’ senza protecziun giuridica.» Quai di in lexicon geopolitic edì pliras giadas dapi l'onn 2000 (1). Las medias rapportan adina puspè da las populaziuns curdas en in u l'auter dals stadiis surmenziunads, ma fitg darar chatt'ins ina survista cumplessiva da la questiun curda. Per cletg cuntegn il nr. 4/2011 da la revista «Bedrohte Völker» (2) quatter artitgels da l'istoricher curd Kamal Sido (Göttingen) davart ses pievel en Irac e cunzunt Tinchia. I suonda ina sintesa da lezzas contribuziuns, enrigida d'auters documents e d'in artitgel d'«Amnesty International» (AI) davart Curds en Iran (3).

Per l'autonomia territoriala

L'emprim artitgel suttascriva er il Tirolais Thomas Benedikter. Ses tat Josef Noldin (1888–1929), da Salurn, ha cumbattì las persecuziuns faschistas en il Tirol dal sid. Benedikter è ussa collavuratur da l'Institut Eurac per il dretg da minoritads (Bulsaun). Ils auturs descrivan la situaziun dal pievel curd en Tinchia suenter las elecziuns dals 12 da zercladur (v. La Quotidiana dals 24 da zercladur): «Leyla Zana (50), figura simbolica dal moviment curd per la libertad, è vegnida elegida en il parlament tirc cun gronda maioritat. Ella cumbatta dapi passa quaranta onns per ils dretgs dal pievel curd e d'autras minoritads sut squitsch. In di suenter las elecziuns è la cumparida avant dieschmillis umans ed ha confer-

mà ch'il pievel curd pretendia in'atgna regenza autonoma. Ses collegas da l'Alleanza (pro)curda per lavur, libertad e democrazia han schizunt declarà che lur success electoral muntia er ina votaziun populara per ina regenza autonoma da Curdistan (...). Lez postulat era in tema central dal cumbat electoral. Durant las demonstraziuns da tschientsmillis Curds scandav'ins adina puspè: ‘Nus lain in'autonomia democratica!’ (...). Ma l'ideologia d'Atatürk d'in stadi unitar tirc refusava il dretg da viver da minoritads etnicas e religiusas e las snega anc adina l'egalidad dals dretgs. Perquai paron las vistas d'autonomia territoriala en Tinchia fitg nauschas (...). La regenza d'Erdogan ha seguir meglierà la situaziun giuridica dal pievel curd, ma questa è anc adina fitg lontana da las normas europeicas areguard minoritads (...). La Tinchia insisti sin sia pretensiun ch'i dettia mo ina populaziun unitara en il stadi tirc» (p. 17).

Ina sfida per la regenza tircia

Tranter 1984 e 1999 ha l'armada tirca furià en Curdistan. Kamal Sido rapporta: «Mintga sonda sa rimnan tozzels mammas curdas sin il plaz Kosuyolu da la metropola curda Diyarbakir (...). Las ‘mammas da la sonda a Diyarbakir’ (...) fan endament lur figls svanids e pretendan che la regenza decleria nua che lez sajan (...). Bunamain 17 000 Curds (...) valan sco ‘svanids’ dapi ils onns novanta» (p. 39). Però «Le Courier» (Geneva) dals 11 da novembre ha gist publitgà in artitgel precautamain optimistic da la schurnalista Wendy Kristianasen, experta dal mund islamic (p. 3). L'autura raporta da tractativas d'Ankara cun rebels curds en settember e d'in'attatga terroristica curda ils 19 octobre che provegniva da zonas da cunfin en Siria ed Irac: «Tge munta quai? Ha la regenza tircia negozià da buna fai? Han terrorists fanatics empruvà da bloccar las tractativas? Ha il reschim sirian instigà Curds cunter la Tinchia (...)? En mintga cas èn 24 com-members da la polizia e da l'armada tircs vegnids mazzads da l'attatga terroristica

la pli violenta ed organisada dapi ils onns otganta. Forzas tircas l'han persequitada enfin en Irac, ma Erdogan a medem temp ha clamà al sang fraid: ‘Ils dretgs umans e la democrazia èn las atgnas armas per cumbatter il terrorissem. Nus n'astgain betg perder la pazienza.’» Gia «The Economist» (Londra) dals 5 da novembre scriveva: «Ins di che la Siria sustegnia puspè ils rebels curds; lezs mazzan schuldada tirca bunamain mintga di» (p. 42). Kristianasen conclude tuttina: «La reforma constituzionala e la renconuschiantscha dals dretgs dal pievel curd èn oramai liads. Lezs postulats muntan la sfida dals onns proxims per Erdogan e sia partida.»

Siria ed Irac

La Societat per pievels smanatschads (v. nota 2) edescha la revista «Bedrohte Völker», «nua che representants e defensurs da pievels smanatschads pon exprimer lur puntgs da vista» (p. 4). En Siria (21 milioni olmas) è atgnamain mintga pievel dal pajais smanatschà dal privel da guerra civila «sch'ils Frars islamics prendan la pussanza» («Le Courier», 12 da novembre 2011, p. 9). Kamal Sido scriva en ina circulare electronica dals 10 d'octobre 2011 (nahost@gfbv.de): «En cas d'in success da la revoluziun [en Siria] fan insaquantas minoritads quità areguard il futur dal stadi. Ils Curds, las parts cristianas da la populaziun ed ils Durus teman da vegnir discriminads.» Ils Durus u Drus èn ina confessiun islamica ch'ils muslims ortodoxs resguardan sco eretica. Tuttas minoritads en Siria teman persecuziuns sch'ina regenza islamista vegniss a succeder al dictator Baschir al-Asad. En l'Irac dal nordost perencunter cumpiglia la Regiun autonoma da Curdistan (chaptala Arbil) ina strivla da strusch 4 milions olmas sper ils cunfins tircs ed iranais. Sper las scolas curdas datti tenor Sido «58 scolas arameicas, 10 turcmenas e 2 armenas» (p. 30); l'aramaic è il linguatg semitic dals cristians da Curdistan. Gia il patg da Sèvres 1920 preveseva da crear in Curdistan autonom.

Era l'Iran opprima sias etnias

Il rapport surmenziunà d'AI (v. nota 3) mussa che la republica islamica d'Iran persecutescha las culturas da sias gruppas etnicas (...): «Tgi che sa proclama Iranais e Curd ristga da vegnir atgisà sco separatist, pia sco criminal cunter il stadi (...). 2005 ha Mohammad Sadiq Kabudvand creà cun amis l'Uniun per ils dretgs umans en il Curdistan [iranais] (...). Strusch 200 correspondents locals han lavourà per lezza uniu, elavurond var 250 rapports ed intervistas.» Suenter in onn en praschun «cun tutta sort maltractaments» èl vegni sentenzià ad indesch onns per «activitads cunter la segirezza naziunala (...) e propaganda cunter la republica islamica (...). 17 militants curds sa chattan oz en praschuns iranaisas e pon vegnir executads mintga mument.» AI sa referescha ad in rapport da las Naziuns unidas publitgà ils 17 d'octobre 2011 davart «la persecuziun da tuttas minoritads etnicas u religiusas d'Iran.» Benedikter punctuescha ch'il Curds d'Iran «n'hajan betg postulà la secessiun, mabain l'autonomia aifer l'Iran.» Ins po concluder cun ses editorial en «Bedrohte Völker» (p. 4): «La refusa da l'autonomia e l'oppressiun cunter ils dretgs da minoritads (...) mainan savens a la resistenza armada. La concessiun d'ina vaira autonomia perencunter schoglia savens conflicts a moda e maniera efficacia. Stadis centrals teman savens che l'autonomia mainia a la secessiun. L'istorgia, il pli savens, demussa gist il contrari: In'autonomia cuntenaiva stgaffescha fidanza e porscha il fundament d'in'autodeterminaziun interna.»

1. H[amit] B[ozarslan], *Question kurde*. En: Serge Cordellier, *Le dictionnaire historique et géopolitique du 20e siècle*. Edizioni tastgabla. Paris (La Découverte, ISBN 2-7071-4140-2) 2003, pp. 559–562.

2. Adressa: *Gesellschaft für bedrohte Völker*, Geiststr. 7, D-37073 Göttingen (Saxonia bassa). Fax: 0049 551 58028.

3. Marc Kravetz, Kabudvand, Iranien et Kurde, en prison pour l'exemple. En: Amnesty International France (ed.). Mediapart, Marathon des signatures, 7 da novembre 2011.